

МАЙСТРИ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

Р. ЛІСОВСЬКИЙ
ПЕТРО ХОЛОДНИЙ

(1876-1930)

ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

П Р А Г А

Петро Холодний.

Р. ЛІСОВСЬКИЙ

ПЕТРО ХОЛОДНИЙ

(1876-1930)

diasporiana.org.ua

ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

П Р А Г А

1 9 3 2

Під солодким чарівним впливом квітчастої красуні матері-природи людина мимоліть заглиблюється сама в себе і «бачить Бога на землі».

(З «Щоденника» Т. Шевченка).

Літом 7/VI 1930 р. одійшов од нас на 54 році свого життя один з найцінніших українських художників Петро Холодний, що був для нас найкращим прикладом людини великого серця й глибокого розуму і що завдяки великій любові до свого народу залишив йому свій найбільший не-вмирущий скарб — своє мистецтво.

Холодний родився на Полтавщині в Переяславі 1876 р. Від наймолодших літ виявляв замилювання до малярства, що правдоподібно одідичив по матері, якої рід походить від художників іконописців по прізвиську Забіяків. Два останні роки в гімназії і на університеті в Києві ходив Холодний на вечірні заняття до художньої школи Миколи Мурашка, атмосферу якої згадував усе з великою любовію. Перший раз твори Холодного попали на виставку зовсім випадково в 1910 році, коли саме під час його неprisутности один з його приятелів одвіз дві його картини — а то «Літо» і портрет Шліссельбургця С. А. Іванова на виставку до Києва. Критика поставилася до творів П. Холодного з прихильною оцінкою, після чого вступив П. Холодний поперше в ряди офіційних українських мистців. 1911 року разом з Василем Кричевським, Фотієм Красицьким, Миколою Біляшевським та при співучасті О. Олеся започаткував організацію українських плястиків, чого вислідом була перша українська виставка в Києві. — Тамто збирає Холодний рідні мистецькі сили, що під маркою російщини були розпорошені по всіх закутках велитенської Росії. Ця виставка була начебто першою контролею творчости українського мистецтва — ще більше — всеукраїнського, бо долучилась ще й участь галицьких майстрів. Петро Холодний бере участь на виставках у Києві й Полтаві своїми численними експонатами, з яких найвизначнішими є «Дівчина й пава», «Івасик і відьма», «Вітер», «Катерина» й інші.

З відродженням української державности 1917 р. бере Холодний живу участь у створенні національної галерії, яка має за ціль ревіндикацію мистецького майна України. З повстанням «Говариства українських художників і діячів українського мистецтва» в Києві 1918 року відбулася III виставка, на якій виставив Холодний коло півсотні своїх картин.

Відомі події на Україні змушують П. Холодного до емі-

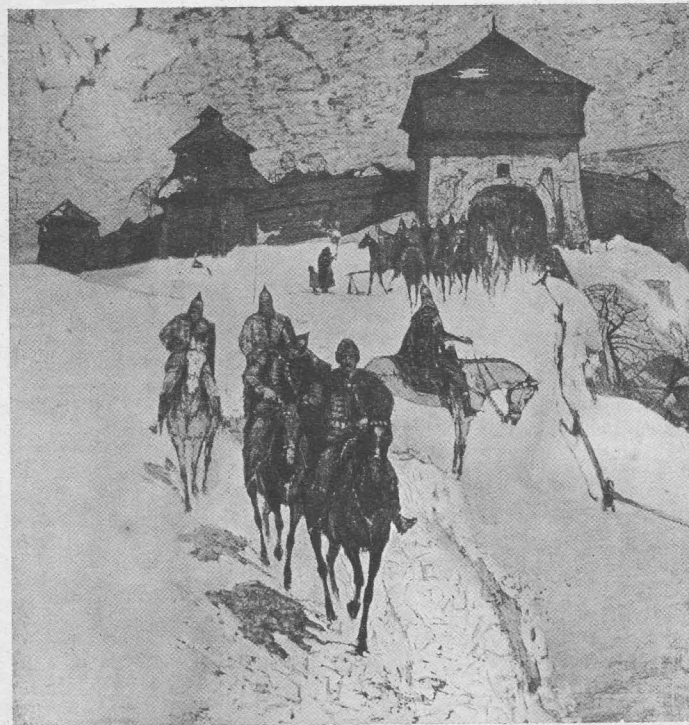
грації, і він опиняється остаточно в культурнім центрі Західної України — у Львові. Тут він так само залишається прихильником великої ідеї зорганізування українських мистецьких сил, яким був і на Великій Україні. Р. 1922 закладає у Львові «Гурток діячів українського мистецтва» і стає його душею. Не зважаючи на тяжкі умови еміграційного життя, Холодний умів стягнути всіх артистів, розбитих і розгублених, в єдність, бо розумів, яку силу і значіння має така організація для творчости кожної одиниці, що, відірвана від рідного ґрунту, не мала жадної духової підтримки.

Під головуванням Петра Холодного відбулися 4 виставки у Львові, в яких найревнншу участь брав він сам своїми творами. Здавалося б по факті відкриття, що все те легким способом улаштовано, але тільки хто ближче стояв до нього, знав, скільки труднощів поборював він при тому, скільки спірних питань залагоджував, а все завдяки своїй спокійній урівноваженій вдачі й своїй духовій культурі. Кожний раз невтомно працював він над улаштуванням виставки, а робив усе з великою любовію і захопленням, при тім ніколи не керувався особистими почуваннями; найвищою ж ідеєю й ціллю було для нього само мистецтво; тому кожного разу при улаштуванні виставки старався надати виставці характеру рідного мистецтва і виелементувати все чуже, далеке нам, що не виявляло духу нашого народу.

Хто добре знає творчість Холодного, хто бачив сотні його картин, той стає з подивом перед його талантом. Треба знати ціле його життя, щоб зрозуміти вагу його творчости. Якої еволюції треба було, щоб дійти до того, до чого дійшов Холодний за більш як 30 років свого безупинного шукання виразу в мистецтві, а найбільше за період львівський.

Може й не думав ніколи Петро Холодний стати перед українською суспільністю в ролі артиста в ширшому значінні, бо готував собі кар'єру ученого, був, можна сказати, всебічно освіченою людиною. Але всежтаки мистецтво було для нього чимсь вищим, — було виразом його духового життя. Ціле життя працював Холодний сам над собою — і то власне й є найцінішим, що на нім не відбилася жадна школа, а артист сам старається в своїй вільній праці знайти себе, та тільки через вглиблення, через самодисципліну й самокритику доходить до цього.

Холодний прекрасно опановує самий рисунок, якого не досягне часом і маляр з укінченою академією. Ніколи Холодний не досяг би того, колиб не був правдивим майстром

П. Холодний. Князь Галич.

в рисуванні, бо ж рисунок є певною основою кожної малярської маніфестації. Холодного незлічими нотатки з надзвичайно тонкими рисунками вказують, як невтомно зарисовує він усе, що його оточує, бо вважає, що один день без рисування — це крок назад. Під тим оглядом був Холодний сам для себе строгим учителем. — Холодний являється теж правдивим майстром в опануванні фарб. Не довіряючи фабрикації, підходить він до фарб основно, і як хемік сам аналізує кожну фарбу, розуміє її складні елементи, уміє їх сполучати разом, а притому відчуває їх глибоко і тим власне досягає надзвичайного ефекту.

Найбільше індивідуальності віддає Холодний своїм краєвидам, пейзажам — це його сфера — природа, яку він так любив і так умів бачити, перепускаючи через призму своїх почувань. І тут власне він цілком своєрідний і відмінний, бо хоч і підходить Холодний найскорше до імпресіоністів, то всеж таки його творча вільність цілком не підлягає розповсюдженим кличам імпресіонізму, а відходить на свій острів — в свої принципи від усього, що виспеціалізували модерністи Європи. Там Холодний, будучи безперервно в контемпляційнім скупленні, відкриває поволи скарби свого таланту. Не оглядаючись направо й наліво, викінчує своє діло, як підказує йому внутрішня правда душі, не служачи ніяким «ізмам», ані доктринам. Був великим приклонником природи, бо в природі чиста правда. В творчості Холодного виявляється внутрішня повнота мельодійного контуру, а, головне, в рисунку — сила малярської суґестії — це і є величава чиста внутрішня концепція. Він дитячо чистий в творчості, а разом з тим і великий в своїй покорі перед божественною природою.

Картини його починають існувати сами поза всякою хвилевою змінністю і підляганням впливам, через незбагнений словом зміст життя артиста, який він влив у свій твір. Його концепція пейзажу проста й ясна, а малярський інстинкт дуже певний. Розв'язання площі не лишає він на долю припадковости, або несподіваности, а навпаки, — підпорядковує видимий фрагмент природи розмірам, котрі в спосіб, композиційно закінчений, замикає, творячи картину. З його пейзажів і етюдів б'є специфічна йому холодна скаля барв, ні одна фарба, ні один тон не виривається там крикливим реалізмом, а все звучить в одній спокійній гармонії свобідно лагідних вальорів.

В картинах Холодного бачимо всюди його улюблені мо-

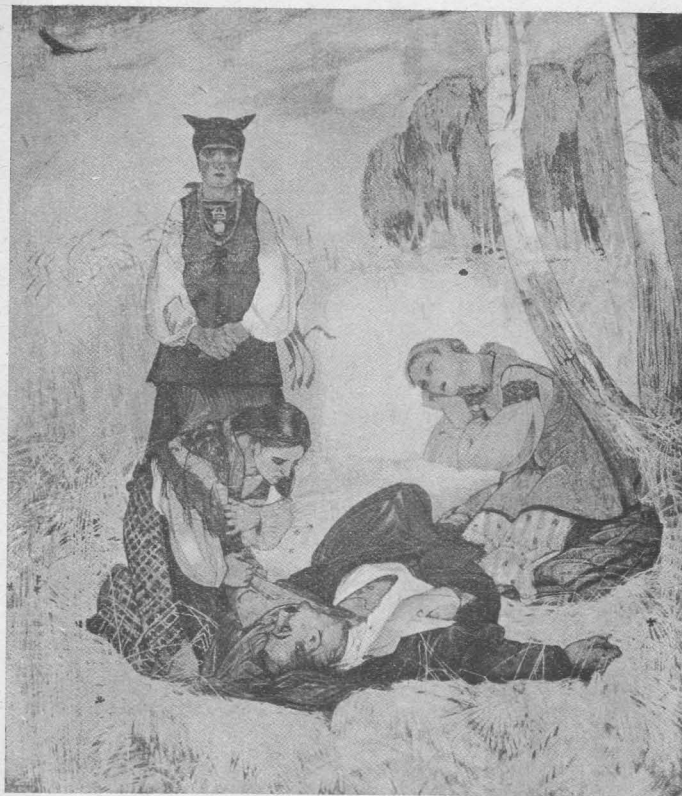
тиви — це поля з блакитними далями, де мріються рідні пісні і тепло-затишні куточки з надзвичайною архітектурою галицької провінції; далі старі деревляні церковці, весняні етюди, квіти, улюблені фрагменти історичних закутків українського Львова і безліч інших. Визначні є його більші композиційні картини на історичні теми, як наприклад, «Слово о полку Ігоревім», яка вражає нас не лише своїм лицарським духом, але рівночасно навиває на нас якусь дивну тугу за красою і славою нашої минувшини. Це є твір духу, це пісня наших великих днів, якої відгук хоронимо в глибині наших душ, це наче живий сон, або якась прегарна епічна легенда.

Друга подібна композиція, також на історичну тему, є «Князь Галич», — і тут бачимо, як артист переноситься своєю глибокою уявою в далекі віки і, неначе присутній там, передає нам все багатство пишного великокняжого виїзду з брам міста Галича. В тих двох картинах виступає Холодний, як знавець баталістичного сюжету.

Не чужий був Холодний також і романтиці, чого доказом є соняшний спомин давно минулих «добрих часів» в його картині «Бабця», що в костюмі кріноліні іде стежкою поміж житами. Від картини цієї віє дивною поезією і наче чується там ніжна, проспівана бабцею меляодія.

Холодний мав також незвичайне розуміння графіки, чого доказом є його ілюстрації книжок. Вистачить згадати тут тільки українську читанку «Учітєся», в якій так тонко і з таким зрозумінням підійшов Холодний до української дитини. Другий його цікавий графічний підхід до книжки «Альгебри» Чайківського, де синус і трикутник геометричний оживляє він гірляндою з жоржини. Все те неначе перечить строгому змістові книжки, але при тому яка смілива і гарна — нова думка!

Ми бачимо надзвичайну витривалість і інтенсивність у працях Холодного, з кожним днем іде він о крок наперед, а око його нічого не минає. Він шукає відгуку своєї душі і в других ділянках — починає студіювати портрет, і оточуючі люди, як істоти, відбиваються в його творчості. Бачимо цілий ряд портретів Холодного, які мають ще й свою історичну вартість, як портрети визначних людей — учених, героїв, генералів з часів нашої визвольної боротьби, духовних, дипломатів і т. д. Всюди пробивається у нього на перший план знання людини; він як глибокий психолог не задовольняється тільки поверховною подібністю моделю, але шукає

П. Холодний. «Ой, у полі жито».

його духового змісту. Кожному портретові надає артист відповідне тло, в якому відчувається атмосфера життя даної людини, її дух і злучена з ним ідея. Його психологічний підхід до портрету а разом і чисто малярський були так тісно звязані між собою, що це якраз надавало портретові надзвичайної вартости.

Одною з найважливіших ділянок творчости Холодного за останній час у церковному малярстві були ікони, які, може, найбільше сліду залишили по нашому артистові на галицькому ґрунті і звязали його тісно, історично з мистецькою культурою Галичини. Холодний воскресив також так щасливо традицію темперового малярства, що зберегло нашим старим іконам всю свіжість їх кольориту й виразу вперед соток літ; далі показав себе, як рідкого знавця, в давно забутих фрескових мальовилах, доказом чого є фасад Миколаївської церкви у Львові та інші річі. Холодний являється правдивим майстром в такій трудній техніці темпера і, можна сказати, самотнім глибоким знавцем тої штуки, бо в наш час ніхто з українських мистців не показав нам такого опанування темперової техніки у великих метрових розмірах, що власне є надзвичайно трудне й скомпліковане. Як приклад темперової техніки, основаної на візантійських формах, є його відомий твір, величезних розмірів: «Ой, у полі жито». Це ілюстрація нашої народньої пісні. Перед нами трагедія трьох жінок, які стоять перед убитим тілом козачого молодого — їхнього коханця. Усі три постаті звязані одним болем, але кожна з іншим виразом на обличчі передають своє горе нічим свідкам природи. Все те діється на фоні невинної блакиті неба і повені золотого жита. Змістом і стилем композиції звязує себе мистець тісно з рідною нацією, передаючи виспіваний народом переказ, підкреслює своє внутрішнє національне почування, і тому ця картина, хоч може й не є його найкращим твором, але за те найціннішим для українського народу. Твір цей займає чільне місце в українському національному мистецтві.

Холодний працював фахово над відродженням української іконографії. З великої кількості ікон темперовою, а також і олійною технікою, розкинутих по цілій Галичині в багатьох церквах (наприклад «Цариця небесна», «Дієсус», «Серце Ісусове» та св. Володимир і Йосафат і т. д. в Успенській церкві у Львові, «Богородиця» — цей класичний твір української мадони, та и.), особливу увагу треба звернути на цілу каплицю семінарської церкви у Львові з її іконостасом

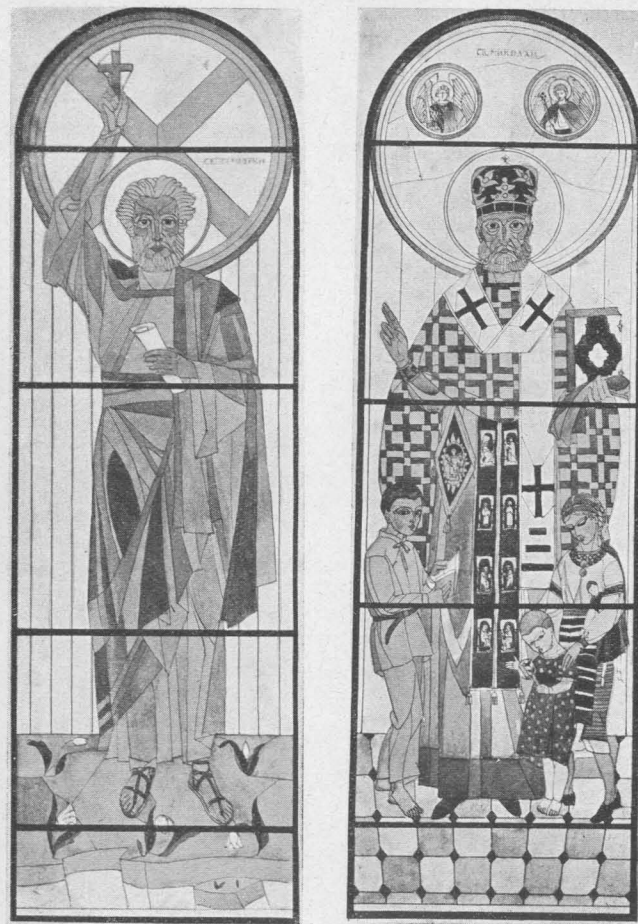
і стінами та «Грїб Господній» — ці праці, з огляду на їх високу мистецьку вартість, можна вважати за увінчання його іконописної творчости. Холодний відновляє традицію нашого старого іконопису під впливом Візантії з її строгістю в композиції, але оживляє її елементами народного мистецтва. Бере характеристичні українські типи й одягас їх у вишивки, гуцульські пояси, козацькі шаблі, прикрашує килимами українськими, а орнаментику його творять квіти та доспіле колосся з рідних піль, — і тому його ікони чисто українські.

Холодний виступас також, як знавець вітражу, яким прикрашує між иншим, і Успенську церкву у Львові, а саме в кожному вітражі одна постать, — Богородиця, Архангели Михаїл і Гавриїл.

Кожна з них на взористім українськїм килимі, в них бачимо над вираз шляхотну гармонію тонів, ясних і лагідних; повний ефект світляної гармонії осягає в них мистець не малюванням на склі, а з'єднанням поодиноких частин різнокольорового скла, через що його вітражі вражають легкістю, чистістю рисунку і прозорістю.

Холодний належить до тих нечислених артистів, що досягнувши певного рівня, не стають на місці, а йдуть раз-у-раз далі, залишаючи по собі що раз то досконаліші твори. Він не тільки не припиняє праці над поглибленням концепцій, але працює й над збагаченням технічних засобів. Хто знав його ближче як людину, мусів його любити, мусів шанувати високо в ньому не тільки мистця, але й всебічну освіченість, ученість, яка проявлялася в його житті й у його творах. Його жага знання, творчий неспокій, його все свіжий дух притягали багатьох до себе. Його світ думок був такий багатий, що для не одного з нас залишиться на все цінним дороговказом майбутнього.

Велика нехай буде для нас його пам'ять, як людини рідких прикмет і як великого робітника—творця на полі українського мистецтва.

П. Холодний. Вітражі.

ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ.

СЕРІЯ:

МАЙСТРИ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

- М. Башкирцева* — С. Качмарської.
Д. Безперчий — Д. Антоновича.
Т. Бойчук — Д. Антоновича.
С. Васильківський — М. Рутковського.
П. Левченко — М. Павленка.
В. Лепикаш — Д. Антоновича.
О. Мурашко — Д. Антоновича.
І. Похитонів — М. Рутковського.
М. Сосенко — І. Свенціцького.
Я. Станиславський — Д. Антоновича.
П. Холодний — Р. Лісовського.

Кожен випуск коштує 0.15 дол. з пересилкою.

Адреса:

Е. Wyrowuj, Praha XII., 1383.

Československo.